

Efterretninger

om

det kongelige Opfostringshus

for

Skoleaaret 1. Maj 1903 til 30. April 1904

ved

Otto Jensen

(Stiftelsens Forstander).

KØBENHAVN.

Viggo Møllers Bog- og Stentrykkeri.

1904.

09.385

Op 25

j

922

Halvandethundredaarsfesten.

29de Juni 1903.

Klar og straalende oprandt Højtidsdagen, Flagene vajede, og alt var rede til at modtage den store og repræsentative Forsamling, som var indbudt til at overvære Festen og var samlet Kl. 10³/₄.

Stiftelsens høje Protektor, *Hs. Majestæt Kongen*, var ved sin aarlige Baderejse forhindret i at være til Stede, hvorimod *Hs. Kgl. Højh. Kronprinsregentén, Hds. Kgl. Højh. Kronprinsessen*, og *Deres Kgl. Højh. Prinsesserne Marie og Thyra* med Følge havde vist Stiftelsen den Ære at give Tilsagn om at overvære Høtideligheden. Kl. 11 paa Slaget ankom *Deres Kgl. Højh.* og bleve i Vestibulen modtagne af Etatsraad *Dybdal*, Professor *Bauditz* og Forstanderen, som overrakte de kongelige Damer smagfulde Buketter, bundne af Roser fra Stiftelsen Have.

Deres Kgl. Højh. bleve førte op i Festsalen, der var enkelt, men smagfuldt dekoreret med de nationale Farver og Grønt. Her blev Lærerpersonalet forestillet for de kongelige Herskaber.

I Salen var samlet saa mange, som den kunde rumme uden Trængsel. Indbudte vare først og fremmest saa mange af Stiftelsens gamle Elever og Børnenes Slægtninge, som Pladsen tillod; dernæst alle nulevende, der havde været knyttede til Stiftelsen som Lærere og Funktionærer. Opfostringshusforeningens Bestyrelse var repræsenteret ved d'Hrr. *A. Hermansen, Th. Olsen og Lehrmann*. Endelig saas i Salen en stor Forsamling af Stiftelsens Venner og Velyndere, blandt hvilke kun skal nævnes Stiftelsens forrige Chef, Konferensraad *H. N. Hansen*.

Festen indlededes ved, at Børnene under Ledsagelse af Flygel og Harmonium afsang den gamle Opfostringshussang, der synges hver Stiftelsesdag:

Vort Barndomshjem !

Hver Gang din Fest oprinder,
Da samler sig din Fortids mange Minder
Og vidne i et højt enstemmigt Kor
Om al den Trøst, den Kjærlighed og Varme,
Som her de fandt, du aabned dine Arme.

Vort Barndomshjem!

Fra dig udgik,
Ad Livets mange Veje,
En talrig Flok med Fremtidshaab i Eje;
Og svandt end Haabet lig en Drøm,
Den rige Sæd, som Aanden her blev givet,
Dog mangan Frugt har baaret trindt i Livet,
I Tidens Strøm.

Vort Barndomshjem!

Med stærke Baand du binder,
Som briste ej, før Livet selv forsvinder.

Det vidne de, som tidt med kjærlig Aand,
 Hvem Himlens Gud de blide Dage skænkte,
 I sidste Stund paa Barndomshjemmet tænkte
 Med gavmild Haand.

Da de sidste Strofer bleve sungne, besteg Etatsraad, Borgmester *Dybdal* Talerstolen og holdt følgende Tale:

»I Dag for 150 Aar siden stiftede Kong Frederik den V. det kgl. Opfostringshus. Denne Regeringshandling vakte Glæde i alle Kongens Riger og Lande. Det vidstes almindeligt, at det var *Joh. Hartv. Ernst Bernstorff*, fra hvem Initiativet til Stiftelsens Oprettelse udgik, og man ventede sig meget af den under en saadan Mands Ledelse. I det dengang bestaaende »juridisk praktiske Selskab«, hvor mange ansete Mænd var til Stede, blev der i Foraaret 1754 bl. a. fremsagt et Hyldestdigt til Kong Frederik. Forf. vilde fremføre 10 Beviser paa Kongens Dyder. Af disse Beviser nævnes Opfostringshuset som Nr. 1.

Opfostrings-Huuset skal den hele Verden vise
 Den store Omhu, man bør hos Monarchen prise,
 begynder Digteren og udbryder derefter:

I Fædre! I som vil, at eders Børn skal blive
 Til noget dygtigt, men som dennem ey kan give
 De Ting, der hører til at undervise dem,
 I her med Glæde kan dem se at komme frem.

Han paastaar til Slutning, at:

Opfostringshuuset er det store Mester-Stykke,
 Som mange skal en Gang med Mester-Titel smykke,
 og sandt er det blevet, at herfra udgik i Aarenes Løb
 en Skare danske Haandværkere, der med Ære hævdede
 sig som Mestre i deres Fag.

Opfostringshuset blev kongeligt doteret. Kongen lod foranstalte en offentlig Indsamling og gav selv 12000 Rdl. Der tilstodes det, hvad der maatte indkomme ved en aarlig Kollekt i Kirkerne. Men den vigtigste af de herhen hørende Bestemmelser var, at der gaves Stiftelsen Privilegium paa 20 efter hinanden følgende General-Lotterier. Der var herved givet en dygtig Bestyrelse Lejlighed til at faa den nye Stiftelse stillet paa en fuldt betryggende økonomisk Grund. Og Lejligheden blev benyttet. »Det kongelige alene privilegerede Lotteri til nødlidende National-Børns Opdragelse« blev ganske overordentlig populært og med Rette. Ingen kan nægte, at det var en sjælden smuk Anvendelse, man her vilde give et Lotteri-Overskud. Den før nævnte Taler i det juridiske Selskab fremhæver ogsaa dette, efter at han er gaaet over til det andet af de 10 Beviser for Kong Frederiks Dyder, nemlig Forordningen mod Hasardspil, idet han siger:

- »Men om man vil med Guld lit hazarderlig være,
- »Da er der Lotteri til Landets Gavn og Ære.
- »Og om de tabe der, saa er Gevinsten den,
- »At sligt til fattiges Opfostring kommer hen.

Paa Christianshavn blev der opført en anselig, ret smuk Bygning til Hjem for Opfostringshuset, med en stor Grund, der endda senere blev udvidet, og paa hvilken der blev indrettet en Have, idet nogle af Drengene efter Reglementet skulde »underrettes saavidt udi Urte-»gaards-Væsen, at de kunde vide at reole, forbedre og til-»berede Jorden til allehaande Kjøkken-Urter og Hauge-»Gevexter, og samme at saae, plante og forflytte item »at sætte og opelske Træer, pode, oculere og deslige, »som kand være dennem selv og Andre i Fremtiden til »Gavn og Nytte«. Hvoraf en Nutids-Pædagog kan se,

at Tanken om Skolehaver ikke er saa udelukkende moderne, som man undertiden antager.

I Oktober 1755 var Bygningen færdig og Virksomheden med Oplæringen af de 200 Drengene kunde begynde. De skulde oplæres saaledes, at de kunde gøre god Tjeneste hos Fabrikanter, Handlende og Søfarende. Programmet er givet i Fundatsens Art V—VII:

V.

Forommeldte Drengene skulle udi samme Huus nødtørftig, men dog ikkun med *ordinaire* Føde, Klæder og Huus Geraad, saa ringe og saa haart som Sundheden vil tillade, underholdes og forsynes, og der saaledes opdrages, samt vennes til idelig Arbejde, at de kunde holde og anse hver *Employ* og *Condition* som dennem siden forekommer, og tilbydes, for en Forbedring i deres Vilkaar.

VI.

Iligemaade skulde de der udi deres Christendom grundig, udi Læsen og Skriven tilstrækkelig, og udi Regnen lidet til Fornødenhed underrættes; Men ellers udi intet andet Videnskab, af hvad Navn det have og under hvad Prætext det end være kunde, langt mindre udi nogen Kunst eller *Profession* egentlig oplæres, men aleene til efterskrevne, eller andre deslige Haand Gjerninger, anføres og opvennes, nemlig:

VII.

Saasnart de ere komne til Kræfter, skal de, efter sammes Beskaffenhed, sættes og vennes først til Spinden af Ulden og Linned, og til Strikken, siden til Væven og andet i *Fabrüqver* forefaldende Arbejde, med viidere deslige Haand-Gjerning, som eragtes for det Almindelige mest nyttig og tjenlig, hvortil de alvorlig skulde holdes og idelig skyndes og formanet, at være lærvillige, flittige

og ufortrødne, paa det, at de udi deres unge Aar kunde faae det Greb og naae den Kundskab, som udfordres.

Det lyder unægtelig noget barsk i vore Øren, og Opdragelsesmetoden har sikkert været spartansk. Vel hedder det i Reglementet om de Drengene »som sig forse og gøre Skade og Udyd eller bete sig dovne, ulærvillige uagtsomme eller obstinate« at den fornødne Rettelse »ingenlunde maa være haard eller tyrannisk, men skal »være saaledes, som retsindige, christelige Forældre rette »og straffe deres egne Børn«. Men den Maade, hvorpaa retsindige, kristelige Forældre dengang straffede deres egne Børn, var unægtelig noget forskellig fra den nu brugelige. — Under den første Forstander, *Knud Broust*, synes man at have holdt sig temmelig nøje til Fundatsen og ikke at have fundet noget Prætext til større Udvidelser af Undervisningen. Der blev vel ogsaa i Begyndelsen begaaet enkelte Fejl; men der var dog en meget kendelig Udvikling. *Bernstorff* var bestemmende i alle Afgørelser. Hans humane, hensynsfulde Sind prægede den hele Ledelse. Lotteriet blev bestyret med stor Dygtighed og Held. Der samledes betydelige Kapitaler, og det lykkedes til Vederlag for at, en Del af Kapitalen anvendtes til Støtte for andre Institutioner, navnlig Fattigvæsenet, at faa Lotteriprivilegiet forlænget for en lang Aarrække. Ejendommen paa Christianshavn med den meget store Grund blev mere og mere værdifuld. Det saa ud til, at Stiftelsen skulde blive rig, endogsaa meget rig, og at der paa det givne Grundlag skulde fremstaa en Mønsteranstalt, der kunde blive banebrydende for Opdragelsesvæsenet herhjemme og langt mere end fyldestgøre de Forventninger, der vare stillede til Opfostringshuset, omend paa nogen anden Maade, end man oprindeligt havde tænkt sig.

Men saadan blev det ikke. I September 1770 blev Bernstorff afskediget fra sine Embeder. Og nu var det som Solen gik ned for det kgl. Opfostringshus.

Talлотteriet blev oprettet. Opfostringshusets Lotteri toges fra Stiftelsen og henlagdes under det tyske Kammer, senere under Rentekamret. Direktionen for Opfostringshuset blev ophævet og Styrelsen af Stiftelsen henlagt under den saakaldte Plejeanstalt, der navnlig ogsaa havde Bestyrelsen af Fattigvæsenet. Og fra nu af bestyredes Opfostringshuset sammen med Fattigvæsenet til midt i forrige Aarhundrede. Der blev vel givet nogen Erstatning for de Lotterier, der vare fratagne Stiftelsen, men uden at denne paa langt nær kunde opveje det lidte Tab. Samtiden opfattede da ogsaa det Skete som en grov Uret, der var tilføjet Opfostringshuset, og det blev senere lagt Bestyrelsen til Last, at den ikke med tilstrækkelig Styrke havde søgt at afværge den Ulykke.

I 1775 maatte Stiftelsen afgive sin store Ejendom paa Christianshavn til Søkvæsthuset og fik til Bytte den Ejendom i St. Kongensgade, hvor den derefter i over 100 Aar havde sit Hjem. Det var ikke noget godt Bytte, og det var med Sorg, man forlod det første Hjem, om hvilket Forstanderen siger, »at alle dér har levet lykkeligere end andre i Almindelighed«. Sandheden tro tilføjer han, at der dog var en Mangel, nemlig ved Vandet. »Undertiden er der ikke noget, undertiden er det kalkagtigt og urent«.

Det vilde føre for vidt her at give en Fremstilling af Livet i Opfostringshuset i St. Kongensgade. Det af den 1ste inspektionshavende Lærer her ved Stiftelsen, Hr. cand. Høy i Anledning af dette Jubilæum forfattede store Skrift, giver en udmærket Skildring deraf. De

Vanskeligheder, man havde at kæmpe med, var til Tider overvældende. Ved Statsbankerotten blev Kapitalformuen stærkt formindsket, Prisen paa Livsfornødenhederne steg. - Der kom meget knappe Tider — saa knappe, at Drengene, som Forstanderen halvt fortvivlet sagde, næsten var sat paa Vand og Brød. Den stærkt overbebyrdede Stiftelse blev desuden ilde medhandlet af Fattigvæsenet. Almisseuddeling for en Del af Byen fandt i en Tid lang Sted der. Der blev indrettet Kogestue, hvorfra der var Maduddeling til de Fattige. Ja, det gik saa vidt, at Opfostringshuset i flere Aar ved Flyttedagen maatte modtage indtil 130 Husvilde! Ingen vil kunne læse Hr. Høy's Fremstilling af Stiftelsens Historie i dette Tidsrum uden at føle Beundring for, hvad der under saa vanskelige og nedtrykkende Forhold dog blev naaet.

Forestillingen om, at Opfostringshuset trods alt dog var et Kongebarn, og at den onde Fortryllelse engang maatte blive hævet, holdt sig vedblivende indenfor Kredsen af de nærmeste Venner — men ogsaa kun der. Man tabte ikke Modet, men arbejdede. *Rasmus Borch*, der fra 1794 havde været Lærer, og som fra 1803—45 var Forstander, kunde vel i den allerfattigste Tid, naar Kaalen havde været særlig slem, udbryde med Wessel: »Ces choux sont bien mauvais; pour la ceremonie Il faut pourtant, mon fils, en manger quelque peu«, og han syntes ikke bedre om Grøden. Men den Protokol, hvori han nedskrev disse Hjertesuk, er ført med godt Humør. Der var bestandig Fremgang. Undervisningen blev meget udvidet. Borch bragte Sangundervisningen paa et højt Trin. I Gymnastik og Svømning excellerede man ligeledes. Det er en imponerende Række af dygtige, af deres Medborgere højt ansete Mænd, der ogsaa i dette Tidsrum udgaar fra Opfostringshuset.

Med den af Stiftelsen saa højt fortjente Forstander, *Rasmus Emil Elvius* (1852—74), nærmer vi os Nutiden. Tiderne blev nu bedre for Opfostringshuset. Det var efterhaanden blevet befriet for de uvedkommende Sager, Fattigvæsenet havde bebyrdet det med, og nu blev Forbindelsen med Fattigvæsenet ganske hævet. Ved den i Henhold til Lov af 4. Marts 1857 udfærdigede Vedtægt af 30. December 1857, blev det kgl. Opfostringshus henlagt under Magistratens 1ste Afdelings Bestyrelse, medens 3die Afdeling fik Bestyrelse af Fattigvæsenet.

Virksomheden fortsattes i det gamle og nu gode Spor. Man kom saa vidt, at det med Føje kunde siges, at Opfostringshuset var en af de bedst indrettede Opdragelsesanstalter i Europa.

Et Vendepunkt i Stiftelsens Historie indtraadte i 1880, ved dens Flytning herud. Ejendommen i St. Kongensgade var efterhaanden bleven saa værdifuld, at der kunde tænkes paa med Fordel at sælge den og bygge paa mindre kostbar Grund. Det fortrinlige Arbejde paa Stiftelsen havde skaffet den meget Sympathi. Lejligheden var der, og ingensinde er Lejligheden til at bringe en Stiftelse paa Fode igen bleven benyttet, som den her blev benyttet. Ejendommen blev solgt, Kommunalbestyrelsen gik ind paa at bekoste den nye Grund herude. De Spannørske Legater, Eibeschutzske Legat og Kancelliraad *Ole Thorup* gav store Tilskud. Opfostringshuset saa sig stillet paa solid, økonomisk Grund med en ny, ypperlig Bygning i de ønskeligste Omgivelser.

Den hele Plan blev gennemført med beundringsværdig Sikkerhed og Dygtighed. Aldrig vil Opfostringshuset glemme, hvad det skylder den daværende Borgmester for Magistratens 1ste Afdeling, Konferensraad *H. N. Hansen*.